

ציטוט ושימוש בידע קודם

האוניברסיטה כמוסד אקדמי עוסקת בייצור ידע (מחקר), שימור ידע, והנחלת ידע (הוראה). האוניברסיטה מעודדת שימוש בידע מצטבר במטרה ליצור ידע חדש, וזאת תוך הקפדה על שמירת זכויותיהם המוסריות והחוקיות של יוצרי הידע הקודם. מטרתו של מסמך זה היא להציג בקצרה בפני הסטודנט מושגים בסיסיים הקשורים לאתיקה של ציטוט ושימוש בידע ובעבודות קודמות.

1. יצירה (Work of Art)

יצירה היא הגשמה מפרי רוחו של יוצר בדרך כלשהי (לא העתקה), הגשמה של פרי מאמץ כשרון והשקעה, שמקנה לה אופי שונה משל מרכיביה (דוגמאות: צורת ביטוי, ניסוח, משפט, איור, ציור, תמונה, אמצאה, סיפור, שיר, וכדומה). רעיון איננו יצירה אך אופן הביטוי של הרעיון כן.

2. קניין רוחני (Intellectual Property)

- כל יצירה היא קניינו הרוחני של היוצר והיא מוגנת מעצם היצירה.
- קניין רוחני הוא רכוש גם אם אינו מוגן בחוק (ובכלל זה חוקי זכויות יוצרים).
- ניתן להעביר בעלות על קניין רוחני. העברת בעלות כמוה כמכירת נכס ולכן מחייבת חוזה כתוב.

3. זכויות יוצרים

3.1 זכות יוצרים היא אמצעי חוקי אשר מגן על המוניטין של היוצר מחד-גיסא, ועל ההשלכות של מוניטין זה על מעמדו הכלכלי של היוצר, מאידך-גיסא. הגנה זו מעניקה ליוצר של יצירה את הזכות לקבוע איזה שימוש נעשה ביצירתו. זכות היוצרים נוצרה במטרה לעודד יצירה על-בסיס רעיונות חדשים ומקוריים על-ידי מתן תמריץ ליוצר.

3.2 זכות היוצרים תקפה לתקופת חייו של היוצר ונמשכת לאורך כמה עשרות שנים לאחר מותו (כיום 70 שנה). זכות היוצרים ניתנת באופן אוטומטי ללא צורך ברישום מינהלי כלשהו (זאת בניגוד לצורך ברישום מינהלי של פטנט, סימן מסחרי או מדגם).

3.3 היוצר רשאי להעביר את זכות היוצרים, כולה או בחלקה, לאחר. ההעברה כמוה כמכירת נכס ולכן מחייבת חוזה כתוב.

3.4 למוציא לאור, למפיק, או לעורך שאסף יצירות וקבצן, יש זכויות יוצרים על האוסף, וזאת בתנאי שקיבל את הסכמתם של היוצרים.

3.5 יצירה מוגנת במסגרת חוקי זכויות היוצרים היא כל יצירה, בתנאי שהיא מתועדת ומקורית. זאת גם אם דבר ההגנה לא מצוין ליד היצירה בצורה מפורשת.

- מתועדת: שמורה בצורה כלשהי - כתובה, מוקלטת, מצולמת, מאוכסנת במדיה אלקטרונית, בנויה, וכיוצא בזה.
- מקורית: ראשונית, לא מועתקת, שאין בה משום חיקוי לאחרים.

3.6 זכויות היוצרים מגינות על היוצר בפני:

- העתקת היצירה (Copyright)
- מכירתה או הפצתה
- הכנת עבודה חדשה המבוססת עליה
- הצגתה בפני ציבור

3.7. מילים מיוחדות, שמות, סיסמאות וביטויים קצרים אינם יכולים להיות מוגנים בזכויות יוצרים, אך יכולים להיות מוגנים בחוקי סימון מסחרי, מדגם או אחרים.

4. פלגיאריזם – גניבה ספרותית (Plagiarism)

4.1. הפלגיאט הוא מצגת שווה בו יצירה או מקטע של יצירה של יוצר מוצגת כיצירה או מקטע של יצירה של אחר. זאת גם אם לא הופרו בכך זכויותיו החוקיות של היוצר.

4.2. הפלגיאט נחשב למעשה גניבה, מרמה, חוסר הגינות והונאה. מעשה הפלגיאט הוא מעשה לא מוסרי (Non-ethic), וזאת בהשוואה לפעולה הפוגעת בזכויות יוצרים שהיא בהגדרתה פעולה לא חוקית.

4.3. יש להבחין בין עבירות על זכויות היוצרים (עבירות חוקיות), לבין עבירות של מצגת שווה - פלגיאט (עבירות מוסר).

- עבירות זכות יוצרים הן עבירות כנגד בעלי הזכויות (לדוגמא, היוצר או המוציא לאור).
- עבירות של מצגת שווה (פלגיאט) הן עבירות כנגד בעל הקניין הרוחני, וכנגד הגורם שהעבודה מוגשת לו או מוצגת בפניו (לדוגמא מרצה או קהל).

4.4. דוגמאות לפלגיאט:

- הצגת יצירה או מקטע של יצירה של יוצר כיצירה או מקטע של יצירה של אחר.
- שימוש או העתקה של קטעים, מילים, איורים, גרפים או תמונות של אחר ללא סימון מיוחד (לדוגמא גרשיים) או ציון שם המקור.
- ציון לא מדויק של המקור.
- העתקת משפט תוך שינוי מילים ללא ציון המקור.

5. דרכים לשימוש וציטוט נכונים

5.1. ככלל בכל עבודה שמוגשת ובה פריטים מעותקים (קטעי מלל, איורים, ציורים וכיוצא באלה), יש לבקש ולקבל אישור בכתב מבעל זכויות היוצרים (בעבודות אקדמיות בעל הזכויות הוא בד"כ המוציא לאור), ויש לציין בעבודה את המקור בצמוד לכל פריט המועתק באופן ברור ומדויק. במידה וסך כל הפריטים המועתקים ממקור אחד אינם כוללים יותר מ-50 מילים (או שווה ערך ל-50 מילים), אין צורך לבקש אישור אך יש לציין בעבודה את המקור בצמוד לכל פריט מועתק באופן ברור ומדויק.

5.2. בכל קטע שמועתק מעבודה, יש להקפיד ולסמן אותו באופן מפורש (לתחום בסימון גרשיים), ולציין באופן ברור ומדויק את המקור.

5.3. חשוב לבדוק מהן הדרישות הנדרשות מכותב העבודה (במיוחד מה צריכה להיות מידת המקוריות של העבודה ואיזה חלק יחסי של העבודה היא צריכה להיות). דוגמאות: עבודת בית, דו"ח מעבדה, עבודת סיכום, סקר ספרות, פרויקט גמר, עבודת מחקר לתואר מתקדם, מאמר.

6. עונשים

כאמור, הפלגיאט הוא מעשה גניבה, מרמה, חוסר הגינות והונאה. האקדמיה רואה בפלגיאט מעשה של אי יושר אקדמי חמור שאינו מתאים לציפיות לגבי אדם הנושא תואר אקדמי. לפיכך, הפלגיאט נחשב באקדמיה לעבירה חמורה מאין כמוה שזוכה לענישה חמורה בהתאם. לפי התקנון של אוניברסיטת בן גוריון, נקבעו לסטודנטים שירשעו בעבירה זו עונשים כבדים. דוגמאות לעונשים שהוטלו בעבר: ביטול תואר או תעודה, הרחקה מהאוניברסיטה לתקופה ארוכה, הרחקה לצמיתות.

נכתב ע"י פרופ' ערן שר.